

بررسی گونه‌های معنایی در منظر یادمانی معاصر (مطالعه موردی: مناظر یادمانی صد ساله اخیر ایران)*

مهندس فرناز خواجه‌سعید**، دکتر لیدا بلبلان اصل***، دکتر داریوش ستارزاده****

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۰۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۱۰/۲۶

چکیده

رویکردهای نوین بین‌المللی در طراحی منظر یادمان‌های معاصر، از لحاظ معنایی دارای طراحی تخصصی منظر در فضاهای عمومی شهری هستند که در مناظر یادمانی ایران این امر نیازمند مطالعات جامع در این زمینه می‌باشد. هدف پژوهش حاضر تدوین مدل گونه‌شناسی معنایی صریح و ضمنی منظر یادمانی معاصر در مصادیق یک‌سده اخیر ایران است. براین اساس معنایی صریح منظر عینی از طریق «گونه‌های کالبدی یادمانی»، معنایی ضمنی منظر ذهنی به واسطه «گونه‌های روایی یادمانی» و همچنین معنایی صریح-ضمنی با «گونه‌های کهن‌الگویی یادمان‌ها» مطالعه شده است. به منظور شکل‌گیری مدل فرضی، دسته‌بندی گونه‌ها براساس بررسی متون انجام شده و جهت آزمون مدل فرضی، تمامی مؤلفه‌های استخراجی، با انتخاب تصادفی دو نمونه موردی، به شیوه قیاسی مورد تحلیل قرار گرفته است. پژوهش کیفی حاضر به روش تحلیلی-تطبیقی و انتخاب نمونه‌ها با ابزار مشاهده، بررسی متون و مصاحبه بامتخصصین حوزه معماری منظر و معماری صورت گرفته است. یافته‌ها بیانگر آن است که در گونه‌شناسی مناظر یادمانی معاصر ایران، گونه‌های کالبدی شامل «گونه‌های مقیاس کلان، مقیاس میانی و مقیاس خرد شهری»، گونه‌های روایی حامل «گونه‌های روایی-ارزشی جمعی، روایی-مکانی و روایی-فردی» و گونه‌های آرکی‌تایپسی دربرگیرنده «گونه‌های نور-آب، گنبد-طاق، قبرتهی و استلا» می‌باشد.

واژه‌های کلیدی

گونه‌شناسی، منظر یادمانی معاصر ایران، معنا.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی نمادین در گونه‌های مناظر یادمانی معاصر؛ نمونه موردی: مناظر یادمانی فاخر معاصر تبریز» است که به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز در حال انجام است.

** پژوهشگر دکتری، گروه معماری، دانشکده معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ایران.

Email: f.22.arch@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3974-7107

Email: lidabalilan@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-7978-342

Email: dariush_sat@msn.com

ORCID: 0000-0001-6465-950

*** دانشیار، گروه معماری، دانشکده معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ایران (مسئول مکاتبات).

**** دانشیار، گروه معماری، دانشکده معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ایران.

مقدمه

نمونه یادمان‌های بین‌المللی، صرفاً طبقه‌بندی پنج‌گانه‌ای از نمود فیزیکی-کالبدی منظر یادمانی معاصر به صورت گونه‌های یادمانی: نامرئی^۱، ضدارتفاع (افقی‌گرا)^۲، ارتفاع‌گرا (عمودی) یا مونومانثال^۳، تمثیلی (نمادین)^۴ و تکاملی^۵ ارائه کرده است (Mohammad, 2016). ولی از آنجائیکه گونه‌ها حامل حافظه‌جمعی مردمان در طول تاریخ می‌باشند، گونه دارای ماهیت درهم‌آمیخته از ماده و معناست (معماریان و دهقانی، ۱۳۹۷، ۲۹-۳۰).

روش پژوهش

پژوهش کیفی حاضر به روش تحلیلی-تطبیقی به تدوین مدل مفهومی گونه‌شناسی مناظر یادمانی معاصر ایران می‌پردازد که در تلاش برای دستیابی به گونه‌های ریخت‌شناسانه منظر عینی و گونه‌های محتوایی منظر ذهنی در نمونه‌های شاخص مناظر یادمانی معاصر ایران می‌باشد؛ به طوری که معانی آنی و صریح یادمانی از طریق «گونه‌های کالبدی یادمان‌ها»، معانی ضمنی یادمانی به واسطه «گونه‌های روایی یادمان‌ها» و همچنین معانی بینابین از طریق «گونه‌های کهن‌الگویی یادمان‌ها» مطالعه شده است. به منظور شکل‌گیری مدل فرضی پیشنهادی، دسته‌بندی گونه‌ها بر اساس پیشینه مطالعاتی صورت گرفته و جهت آزمون فرضیه، تمامی مؤلفه‌های استخراجی، با انتخاب تصادفی ۲ نمونه موردی منظر یادمانی معاصر برای هر گونه، به صورت قیاسی بررسی شده است. نمونه‌ها در این پژوهش، از مناظری یادمانی در ایران انتخاب گردیده که در دوره صدساله اخیر (۱۴۰۰-۱۳۰۰ هجری شمسی) ساخته شده و همچنین در متون تخصصی معماری و منظر بیشتر بدان پرداخته شده. در انتخاب نمونه‌ها جهت افزایش اعتبار و روایی پژوهش، گزینش نمونه‌ها در مرحله نخست توسط محقق با ابزار مشاهده و بررسی متون و در مرحله بعد از طریق مصاحبه با متخصصین و کارشناسان جهت بررسی مشکلات احتمالی تطبیق مدل نظری با نمونه‌های مطالعاتی صورت گرفته و سه متخصص در حوزه معماری منظر و سه متخصص در حوزه معماری دسته‌بندی حاصله را بررسی نموده و اصلاحات مورد نظر اعمال گردید. این کار به این دلیل انجام شد که تحلیل‌ها و نتایج حاصله به صورت بی‌طرف و منصفانه انجام گیرد.

چارچوب نظری

گونه‌شناسی

گونه نوعی از دسته‌بندی است که در آن تعدادی از اشیای متفاوت براساس یک یا یک‌سری (مجموعه‌ای از چیزها و ویژگی‌ها که با هم کلیتی را می‌سازند) از ویژگی‌های مشترک سازماندهی

امروزه یادمان‌های ملی هر جامعه به عنوان فضای جمعی شهری، محلی برای جاری شدن ذهنیت مردم از حوادث تاریخی بوده و بیانگر حس اجتماعی حاصل از معانی نمادین آنهاست. در دوره معاصر مناظر یادمانی به عنوان سایت‌های یادآور خاطره انسانی از نظر معنایی برای جوامع از اهمیت بالایی برخوردار بوده و نیازمند گونه‌های جدیدی از یادمان‌ها در تقابل با یادمان‌های سنتی هستند.

با توجه به این که یادمان‌ها، «مکانهایی پویا و سرشار از معانی» هستند، از سویی دیگر با توجه به روند طراحی معناگرای یادمان‌های معاصر جهان و فرم‌گرایی و تداوم نسبی روند طراحی ارتفاع‌گرا (عمودی) یا مونومانثال در یادمان‌های معاصر ایران، به‌منظور غلبه بر خلاءهای موجود در مطالعات پیشین، هدف پژوهش حاضر تدوین مدل گونه‌شناسی معانی صریح و ضمنی منظر یادمانی معاصر در مصادیق مناظر یادمانی صد ساله اخیر ایران لحاظ شده است.

با توجه به رویکرد پژوهش، پرسش اصلی تحقیق این است که: «گونه‌های معنایی منظر یادمانی معاصر ایران چیست؟». پس از طرح مدل فرضی مبنی بر تدوین گونه‌های کالبدی، کهن‌الگویی و روایی منظر یادمانی، در ادامه مؤلفه‌های استخراجی در نمونه‌های مناظر یادمانی معاصر ایران مورد آزمون قرار گرفته تا صحت و یا عدم صحت آن در نمونه‌های معاصر ایران مورد بررسی قرار گیرد.

پیشینه پژوهش

عمدتاً در پژوهش‌های مربوط به یادمان‌های معاصر بین‌المللی (اسدپور، ۱۳۹۵؛ بوخر، ۱۳۹۵؛ ملینگ، ۱۳۹۵؛ Tanovic, 2015؛ Kužnik, 2015)، به تحلیل مناظر یادمانی جنگ جهانی اول و دوم با محوریت موضوعی منظر یادمانی وقایع تلخ معاصر و گردشگری تلخ پرداخته شده است. بررسی‌های صورت گرفته در حوزه مناظر یادمانی معاصر ایران، صرفاً به بررسی نمونه یادمان‌های آرامگاهی تاریخی (ملاصالحی، ۱۳۹۴؛ حجتی، ۱۳۸۸) و یا معرفی اجمالی در نمونه‌های معاصر معماری یادمانی ایران (فرضیان و حجت، ۱۳۹۲؛ یآوری‌کلور و همکاران، ۱۳۹۹؛ کیانی و یاری، ۱۳۸۶؛ ریسمانی و نصر، ۱۳۹۳) پرداخته. برخی مطالعات محدود نیز به بررسی منظر جنگ در ایران پرداخته (میناتورسجادی و همکاران، ۱۳۹۴؛ عادلوند، ۱۳۹۵). لیکن هیچ‌یک از این مطالعات، بررسی جامعی از تمامی یادمان‌های شهری ایران با هدف گونه‌شناسی منظر یادمانی معاصر انجام نداده است.

در زمینه گونه‌شناسی یادمان‌های معاصر، نتایج یک پژوهش دکتری با عنوان «منظر یادمانی معاصر» در دانشگاه ادینبورگ ضمن بررسی

هولوکاست مطرح شده منجر به مخالفت و بازاندیشی در «فرم‌های سنتی یادمانی» همچون اهمیت، نمایش تندیس‌وار و تجلیل از گذشته پرداخت (Young, 1992). از آنجاییکه یادآوری خاطرات در ضد-یادمان‌های معاصر بسیار بهتر از یادمان‌های سنتی غیرتعاملی با سیالیت فضاهای شهری معاصر همسویی دارد پژوهش حاضر با لحاظ کردن ضد-یادمان‌ها به عنوان فضای یادآوری و برقراری گفتگوهای مربوط به گذشته در فضای شهری امروزی، یادمان‌های معاصر را همچون یک فرم معناگرا بررسی می‌کند. به جهت ضعف‌های مطالعاتی و تکنیکی در نمونه‌های اجراشده یادمان‌های معاصر ایران که در ادامه بدان خواهیم پرداخت، نمونه‌های مورد پژوهش در این تحقیق تا حد امکان (و نه الزاماً تمامی نمونه‌ها) از میان مناظر ضد-یادمانی معاصر ایران انتخاب گردیده است و در ادامه جهت سهولت خوانش متن، تمامی «ضد-یادمان‌ها» با عنوان «یادمان‌های معاصر» ذکر می‌گردند. طبق شکل ۱ مؤلفه‌های منظر یادمانی معاصر به مؤلفه‌های روایی، کالبدی و آرکی‌تایپی قابل تفکیک می‌باشد.

معنا در منظر یادمانی

معنا امری تبعی پدیده‌های عینی یا ذهنی است که اشاره به مفهومی اغلب کیفی و غیرمادی دارد (کاظمی و بهزادفر، ۱۳۹۲، ۷۷). می‌توان معنای محیط برآیندی از عوامل متفاوتی است که در نتیجه تعامل انسان و محیط و از طریق پیام‌های عناصر مختلف موجود در فضا

می‌گردند و گونه‌شناسی علمی است که به شناخت و بررسی گونه‌ها پرداخته و جهت شناخت بهتر پدیده‌ها صورت می‌گیرد (طاهری سرمد و همکاران، ۱۳۹۸، ۱۵۴).

براساس یافته‌های معماریان و دهقانی تفتی (۱۳۹۷، ۲۹-۲۸) رویکردهای مطرح در حوزه گونه‌شناسی به دو دسته کلی «مادی» و «غیرمادی» تقسیم شده است: گونه‌شناسی مادی ماهیتی فیزیکی داشته و فرم را بدون محتوا می‌انگارد؛ گونه‌شناسی غیرمادی، مبتنی بر جنبه‌های شهودی، متافیزیکی و تجربیات گذشته می‌باشد. لذا در این پژوهش، نظریات مطرح در حیطه گونه‌شناسی براساس جنبه‌هایی «ریخت‌شناسانه - کالبدی» و «محتوایی - روایی» تفکیک شده است.

منظر یادمانی معاصر

در زبان انگلیسی واژه «monument» از ریشه فعل لاتین Monere معادل واژه «یادمان» می‌باشد که به معنای «یادآوری و حفظ خاطراتی از گذشته» جهت برقراری ارتباط فرد با یک رویداد تاریخی و آگاه کردن مردم در زمان حال حاضر است (پروین و فرنوش، ۱۳۹۵). یک فضای یادمانی^۸ نه تنها باعث انتقال خاطره یا معنایی قابل تفسیر به نسل بعد می‌شود، بلکه تعاملات اجتماعی نیز در آن فضا صورت می‌گیرد (ضرغامی و همکاران، ۱۳۹۳).

در چند دهه اخیر در زمینه مطالعه یادمان‌های معاصر، اصطلاح «ضد-یادمان»^۹ با نوشته‌های جیمز یانگ^{۱۰} در زمینه یادمان‌گرایی

شکل ۱. مؤلفه‌های روایی، کالبدی و آرکی‌تایپی منظر یادمانی معاصر

Figure 1. The narrative, physical and archetypal components of the contemporary memorial landscape

مؤلفه‌های منظر یادمایی شهری

ادراک منظر شهری به عنوان پدیده‌ای عینی-ذهنی (ماهان و منصور، ۱۳۹۶)، به واسطه دریافت نمادهای آن (ابعاد کالبدی شهر) و تداعی معانی مرتبط با آنها (ابعاد ذهنی و خاطرهای) صورت می‌گیرد (قره‌بگلو و همکاران، ۱۳۹۵، ۱۰۷) که در پژوهش حاضر به مؤلفه‌های منظر عینی، منظر ذهنی و منظر عینی-ذهنی تفکیک شده است (شکل ۲).

بمٹ و یافته‌ها

طرح مدل فرضی (گام اول پژوهش)

با توجه به انطباق گونه‌های فیزیکی و غیرفیزیکی و مادی-غیرمادی گونه‌شناسی با معانی صریح، ضمنی و صریح-ضمنی یادمایی، گونه‌شناسی مناظر یادمایی بر اساس سه دسته کلی گونه‌های کالبدی بر اساس معنای صریح، گونه‌های روایی در راستای معنای ضمنی و گونه‌های کهن‌الگویی متناظر با معانی بینابین (صریح-ضمنی) قابل تفکیک می‌باشد (شکل ۳).

آزمون مدل فرضی گونه‌های منظر یادمایی معاصر در ایران (گام دوم پژوهش)

گونه‌های معنایی مناظر یادمایی معاصر ایران، بررسی تک‌تک نمونه‌های حاضر خارج از حوصله بحث بوده و جهت مطالعه بیشتر می‌بایست به منابع مذکور رجوع شود. در جداول ۱ تا ۴ در انتخاب

حاصل می‌شود. در واقع کشف معنی این پیام، ارتباط انسان را با فضا برقرار می‌کند. می‌توان با بررسی انطباقی نظریات گیبسون، بارت، موریس و بوردیو، طبقه‌بندی‌های معنا را در دو سطح کلی معنای «صریح» و «ضمنی»، جای داد که «معنای صریح» عمدتاً بر جنبه‌های حسی و ملموس محیطی (که حاصل ارتباط عینی و بصری ناظر-شکل بوده) تاکید داشته و «معنای ضمنی» شامل مؤلفه‌های ارزشی و نمادین (که متکی بر خصلت تداعی‌کنندگی اشکال بوده و بر مفاهیم غیر فضایی و اجتماعی و فرهنگی تأکید دارند) می‌گردد (حقیقت‌بین، ۱۳۹۶؛ حمه جانی و همکاران، ۱۳۹۷).

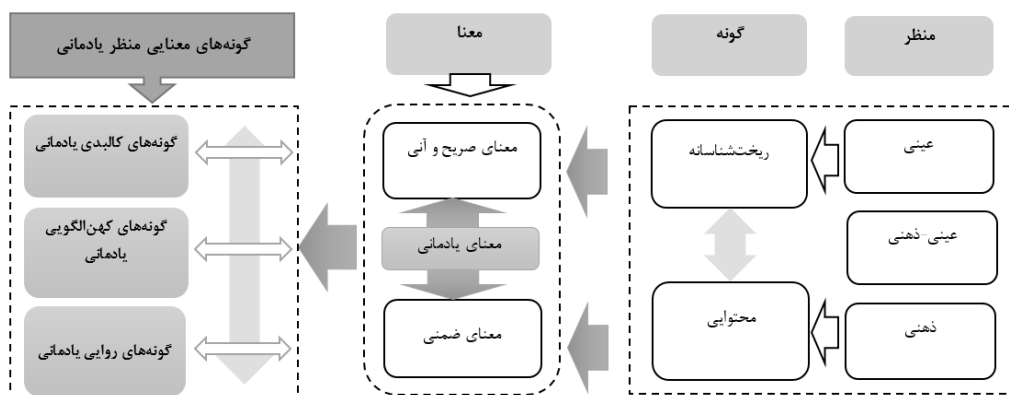
در بررسی معانی یادمان‌ها، یادمان‌های سنتی تعلیمی بوده و از طریق نمایش فیگوراتیو، ارجاع متنی یا گرافیکی صریح به افراد، مکان‌ها یا رویدادها، چهره‌های تمثیلی و فرم‌های نمادین کهن‌الگویی داشته و حامل پیام‌های واضح و یکپارچه‌ای هستند که بر معانی ملموس محیطی در ارتباط با منظر عینی می‌پردازند. در مقابل، رویکردهای ضد-یادمایی معاصر هیچ پاسخ ساده‌ای و تفسیر واحد ارائه نمی‌دهند، مبهم بوده و معنایی آنها اغلب به دانش تاریخی بازدیدکنندگان یا اطلاعات تکمیلی که از طریق علائم، بروشورها، راهنماها یا مراکز تفسیری در دسترس‌اند، وابسته است (Stevens, et al., 2016, 961)، لذا بر این اساس یادمان‌های معاصر «مکانهای پویای معنی» هستند که معنایی آنها همواره «متغیر و سیال» است (Bellentani, 2016, 38 & Hay et al., 2004, 204). تفسیر یادمان‌ها با تغییر ارتباطات اجتماعی، عقاید و آرمانهای ملی در رابطه با وقایع گذشته، می‌تواند به مرور تغییر چشمگیری کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

<p>تعبیه خاطرات در خلال زندگی از طریق تعامل محیط مصنوع و طبیعی بر اساس فعالیت‌های انسانی «مقیاس خرد» یادمان معاصر متغیر ملاحظات، افزایش تاثیر یادمایی و تشخیص هویت منظر (احمدی و صادقی، ۱۳۹۸)</p> <p>«مقیاس میانی» تاکید بر هویت و قابلیت و خصائص مناطق (ذکوات، ۱۳۸۵)</p> <p>«مقیاس کلان» یادمان سنتی مشخصاً منجر به یادآوری</p>	<p>منظر عینی (عناصر کالبدی منظر)</p>
<p>فرمهای آرکی‌تایپی به عنوان نشانه‌های ارتباطی بین عینیت و ذهنیت دارای معنای نمادین (Bradshaw, Jung, 1936, 2013, 154-155)</p> <p>گونه‌های کهن‌الگویی منظر: «قبر تپه، استلا ابلیسک، مسیر قدسی، دایره مارپیچ، پرواز، کوه کیهانی سنگ بزرگ، گنبد کیهانی طاق کیهانی، درخت کیهانی باغ و نور-آب» (گلابچی و زینالی فرید، ۱۳۹۸، 5, Olszewska et al., 2016)</p>	<p>منظر عینی-ذهنی (آرکی‌تایپ‌های منظر)</p>
<p>منظر یادمایی به‌عنوان یک منظر روایی و نمودی ذهنی و شاعرانه در اندیشه و ذهن ناظر (ماهان و منصور، ۱۳۹۶، ۲۰)</p> <p>یادمانها درصدد نمایش وقایع و افراد خاص (Bellentani & Panico, 2016:33)</p> <p>بیان موضوعی خاص مرتبط با رویدادی، فردی، مکانی و با ارزشی جمعی (خواجه سعید و همکاران، ۱۴۰۰، ۴۸)</p>	<p>منظر ذهنی (منظر روایی)</p>

شکل ۲. مؤلفه‌های عینی، ذهنی و عینی-ذهنی منظر شهری.

Figure 2. Objective, subjective and bjective-subjective components of the urban landscape

شکل ۳. مدل فرضی گونه‌های معنایی منظر یادمانی
Figure 3. Hypothetical model of semantic types of memorial landscape

جدول ۱. گونه‌های کالبدی منظر یادمانی معاصر ایران. منبع تصاویر: یآوری کلور و همکاران، ۱۳۹۹؛ بانی مسعود، ۱۳۹۹؛ مهربانی گلزار و خمسه عشری، ۱۳۹۵؛ پروین و فرنوش، ۱۳۹۵؛ سرمستانی، فروتن و طهوری، ۱۳۹۷؛ قبادیان، ۱۳۹۹.

Table 1. Physiological types of the contemporary memorial landscape of Iran

۱-مقیاس کلان منظر یادمانی شهری					
عنوان، سال، طرح یا ساخت	نمود کالبدی معنا	تصویر	عنوان، سال، طرح یا ساخت	نمود کالبدی معنا	تصویر
یادمان برج آزادی، تهران، ۱۳۵۰: معمار: حسین امانت	نشانه شاخص شهری تهران در سه دهه اخیر		یادمان برج میلاد، تهران، ۱۳۸۶: معمار: محمدرضا حافظی	نشانه شاخص شهری تهران در سه دهه اخیر	
۲-مقیاس میانی یادمانی منظر شهری					
یادمان شهدای گمنام، موزه دفاع مقدس، تهران، ۱۳۹۵، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس	یادمان شهدای گمنام، قزوین، ۱۳۹۲، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس		بلندترین یادمان شهدای ایران در نقطه شاخص ارتفاعی	یادمان شهدای گمنام، موزه دفاع مقدس، تهران، ۱۳۹۵، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس	
۳-مقیاس خرد یادمانی منظر شهری					
تندیسها و سردیسهای رئال یادمانی مشاهیر و شهدا، سرداران شهید تبریز، ۱۳۹۰	نمایش واقعگرای از چهره و پیکره مفاخر ملی و مذهبی (شاعر، عارف، شهید و ...)		مجسمه‌های موضوعی از داستانهای اسطوره‌ای نبرد در شاهنامه	مجسمه رئال تاریخی - اسطوره‌ای، نبرد رستم و اسفندیار، توس، ۱۴۰۰	

الف) گونه‌های کالبدی در منظر عینی یادمان‌های معاصر ایران
گونه‌های کالبدی یادمانی شامل «گونه‌های مقیاس کلان، مقیاس میانی و مقیاس خرد» منظر شهری می‌گردد (جدول ۱).
یادمان‌های مقیاس کلان (همچون منظر یادمانی میدان آزادی تهران و یادمان مقبره‌الشعرا تبریز) به عنوان نماد شاخص شهری در مقیاسی فرا انسانی در سطح ملی و بعضاً بین المللی شناخته می‌شوند. یادمان‌های مقیاس میانی (همچون یادمان شهدای گمنام باغ

نمونه‌های منظر یادمانی معاصر در شهرهای مختلف ایران سعی بر معرفی تنوع حداکثری گونه‌های اجرا شده می‌باشد؛ هر چند همان طوری که قبلاً بدان اشاره شد اکثریت نمونه‌های اجرا شده در کشور در حوزه موضوعاتی یادمانی همچون «منظر یادمانی آرامگاهی» و نیز «مناظر یادمانی جنگ و شهادت» می‌باشند. در ادامه به بررسی نمونه یادمان‌های معاصر ایران در زیرگونه‌های کالبدی، روایی و کهن الگویی می‌پردازیم:

ب) گونه‌های کهن‌الگویی مناظر یادمانی معاصر ایران
 گونه‌های کهن‌الگویی منظر یادمانی معاصر ایران عمدتاً شامل ترکیبی از گونه‌های طاق و گنبد می‌باشد که در بسیاری از موارد بالاخص در یادمان‌های شهدای جنگ تحمیلی به صورت غیرحرفه‌ای و بدون خلاقیت بیان مفهوم، بی‌توجه به موضوع و بستر طرح صرفاً تکراری از فرم‌های کهن قوسی-گنبدی بوده و هیچ گونه درگیری مفهومی و فیزیکی با مخاطب جهت حضور در فضا و کشف معنا ایجاد نمی‌کند. در حالیکه همین فرم‌های آرکی‌تایپی در نمونه‌های یادمان آرامگاهی خیام و کمال‌الملک نیشابور به گونه‌های هنرمندانه با فرم نوین، مصالح متناسب کاشی و بتن و نیز منظر پیرامونی ترکیب شده و در تجربه فضایی نیز با حضور و توقف بازدیدکنندگان فراوان منجر به ایجاد تعاملات اجتماعی در محیط می‌گردد در بسیاری موارد این مفاهیم

موزه دفاع مقدس تهران و یادمان شهدای گمنام دانشگاه فردوسی مشهد) عمدتاً در سایت‌های شهری با دسترسی نسبتاً محدود همچون محوطه‌های دانشگاهی و پارک‌های شهری، بسته به موقعیت قرارگیری دارای طراحی نسبی منظر بوده که در مقیاس منطقه‌ای قابل مطالعه می‌باشند. یادمان‌های مقیاس خرد (همچون تندیس‌ها و سردیس‌های رئال یادمانی مشاهیر و شهدا و یا آثار حجمی واقع‌گرا با موضوعات تاریخی) علیرغم اینکه اکثریت یادمان‌های شهری در ایران را به خود اختصاص داده‌اند در بسیاری از موارد به عنوان نمونه مجسمه‌های فیگوراتیو جدیدالاحداث از یادمان‌های کلاسیک و احجام مونومانتال، بدون برقراری ارتباط فضایی و به دلیل برخورد سطحی، واقع‌نمایی و بیان فرمال در فرآیند انتقال و دریافت معنا، فاقد خلاقیت در زبان منظر می‌باشند.

جدول ۲. گونه‌های کهن‌الگویی منظر یادمانی معاصر ایران. منبع تصاویر: مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، ۱۳۹۷؛ بانی مسعود، ۱۳۹۹؛ پروین و فرنوش، ۱۳۹۵.

Table 2. Archetypal types of contemporary Iranian memorial landscape.

گونه‌های آرکی‌تایپی منظر یادمانی معاصر ایران (عنوان، سال، طرح یا ساخت، تصویر)					
عنوان منظر یادمانی	مفهوم کهن‌الگویی	تصویر	عنوان منظر یادمانی	مفهوم کهن‌الگویی	تصویر
گونه گنبد-طاق					
آرامگاه حکیم عمر خیام، نیشابور، معمار: هوشنگ سیحون	نمود شخصیت چندبعدی خیام (شاعر، عارف، منجم و ریاضیدان) در گنبد		یادمان مقبره الشعراء، تبریز، ۱۳۵۱، معمار: غلامرضا فرزانه مهر	ترکیب چلبیایی طاق‌های متقاطع در حال رشد	
گونه باغ-آب					
مزار شهدای گمنام در کنار ورودی مسجد دانشگاه تهران	ترکیب خالص طاق با درختان، باغ پشت مسجد دانشگاه		یادمان میدان جنگ و شهید چمران، دهلاویه، ۱۳۷۴، معمار: سه استاد معماری دانشگاه تهران	مکان دفن شهید چمران در مجاورت اروندرود به شکل کوه (گنبد اورچین)	
گونه قبر تهی					
مزار شهدای گمنام، میدان امام حسین، ۱۳۹۲، بنیاد حفظ آثار دفاع مقدس	محفظه دفن شهدای گمنام جنگ ایران و عراق		یادمان شهدای گمنام کوه خضرنبی، قم، ۱۳۹۲، بنیاد حفظ آثار دفاع مقدس	محفظه خالی دفن شهدا در دامنه کوه	
گونه استلا					
یادمان شهدای دانشگاه تهران	دیواره سنگی مرتفع با حکاکی نماد شهدای گمنام		یادمان آرامگاه ابن سینا، همدان، ۱۳۳۰، معمار: هوشنگ سیحون	ستونهای دوازده گانه مرتفع اشاره به برج مقبره‌ای گنبد قابوس	

آرکی‌تابی صرفاً به برداشت شکلی مستقیم از نمودهای عینی مرتبط با آن همچون فرم مجسمه‌های بال پرواز یا آن انجامیده. نمونه‌هایی از گونه آرکی‌تابی قبر خالی، آب، استلا، کوه و باغ نیز طبق جدول ۲ بیان شده است.

فضا می‌باشند. در حالیکه معدود مناظر روایی (همچون منظر یادمانی باغ بلند شیراز) که صرفاً با هدف روایتی معاصر از متن زندگی امروزین مردم در فضای شهری بوده‌اند بیان حرفه‌ای‌تر از منظر روایی-مفهومی ارایه کرده‌اند. منظر یادمانی گونه روایی-مکانی (همانند مزار شهدای گمنام میدان امام حسین تهران) عمدتاً در صدد نمایش مکان دفن شهدای گمنام هستند، برخی نیز در مناطق جنگی (یادمان میدان جنگ و شهدای بوالحسن بانه) روایتی واقعگرا از میدان نبرد با حداقل تغییرات داشته‌اند. معدود نمونه‌هایی (همچون مجموعه یادمانی پارک خواجه در دروازه قرآن شیراز) هم روایتی معاصر از موقعیت مکانی-تاریخی فضای شهری بیان کرده‌اند که نمونه‌های اخیر بیشتر با زندگی روزانه مردم در فضای جمعی عجین گشته‌اند. نمونه‌های مناظر یادمانی گونه روایی-فردی (همچون یادمان آرامگاه خیام در نیشابور و آرامگاه نادرشاه در مشهد) عمدتاً مربوط به مقبره مشاهیر، شعرا و عرفای

ج) گونه‌های روایی در منظر ذهنی مناظر یادمانی معاصر ایران

گونه‌های روایی منظر یادمانی معاصر ایران را می‌توان در سه دسته گونه‌های «روایی-ارزشی جمعی»، «روایی-فردی-مکانی» و «روایی-وقایع تلخ» طبق نمونه‌های جدول ۳ تفکیک نمود. مناظر یادمانی گونه روایی-ارزشی جمعی (همچون باغ-موزه یادمانی دفاع مقدس تهران) به طور عمده با هدف روایت شهادت و ارزشهای دفاع مقدس در جنگ هشت ساله ایران و عراق طراحی شده‌اند. لیکن به دلیل رویکرد تکنیکی و عدم مشارکت مردمی فاقد ارتباط عمیق با کاربران

جدول ۳. گونه‌های روایی منظر یادمانی معاصر ایران. منبع تصاویر: یوری کلور و همکاران، ۱۳۹۹؛ بانی مسعود، ۱۳۹۹؛ مهربانی گلزار و خمسه عشری، ۱۳۹۵؛ پروین و فرنوش، ۱۳۹۵؛ سرمستانی و همکاران، ۱۳۹۷؛ قبادیان، ۱۳۹۹؛ فرضیان و حجت، ۱۳۹۲.

Table 3. Narrative types of the contemporary memorial landscape of Iran.

گونه‌های روایی منظر یادمانی معاصر ایران (عنوان، سال، طرح یا ساخت، تصویر)					
۱- منظر یادمانی «گونه روایی-ارزشی جمعی»					
عنوان منظر یادمانی	مضمون روایتی معنای یادمانی	تصویر	عنوان منظر یادمانی	مضمون روایتی معنای یادمانی	تصویر
باغ-موزه یادمانی دفاع مقدس، تهران، ۱۳۹۱، بنیاد حفظ آثار دفاع مقدس	روایت واقعه‌رایانه و تلفیقی با تکنولوژی از ارزشهای دفاع مقدس		باغ یادمانی باغ بلند، بلوار چمران، شیراز، ۱۳۷۰، معمار: مهرداد ابروآنیان	روایت فصول سال و مراحل زندگی در فضای تفریحی و متن زندگی شهری	
۱-۲ منظر یادمانی «گونه روایی-مکانی»					
مجموعه یادمانی پارک خواجه، دروازه قرآن، شیراز، ۱۳۷۲، معمار: مهرداد ابروآنیان	روایت تاریخی از موقعیت مکانی دروازه قرآن		یادمان میدان جنگ و شهدای بوالحسن، بانه ساخت: بنیاد حفظ و نشر ارزش‌های دفاع مقدس	روایتی واقعگرای میدان نبرد با حداقل تغییرات	
۲-۲ منظر یادمانی «گونه روایی-فردی»					
یادمان آرامگاه باباطاهر، همدان، ۱۳۴۹، معمار: سیحون سیحون	روایت شخصیت شاعر و عارف باباطاهر		یادمان آرامگاه سعدی، شیراز، ۱۳۳۰، معمار: محسن فروغی	روایت شخصیت شاعر و عارف سعدی	
۳- منظر یادمانی «گونه روایی-وقایع تلخ»					
یادمان بمباران شیمیایی کردستان، سنندج، ۱۳۹۹	پدری کرد با پیکره دختر و پسر شهیدش در حمله شیمیایی		یادمان بمباران شیمیایی سردشت، ۱۳۸۷، معمار: افسانه شرفیان و پویا میناقتی	روایت مظلومیت و درد قربانیان حمله شیمیایی	

جدول ۴. سطوح معنا در منظر یادمانی معاصر ایران.
Table 4. Levels of meaning in the contemporary memorial landscape of Iran

عنوان منظر یادمانی	کانسپت طراحی	تصویر	عنوان منظر یادمانی	کانسپت طراحی	تصویر
معانی صریح					
یادمان شهدای گمنام بوستان نهج البلاغه، تهران، ۱۳۸۹	گنبدخانه بر فراز مزار سه شهید گمنام در تقلید فرم گنبد بدون ارتباط مفهومی و کالبدی با مخاطب		باغ-موزه یادمانی دفاع مقدس، همدان، ۱۳۸۹، بنیاد حفظ آثار دفاع مقدس	روایت جنگ با مجسمه و تصویر شهدا در محوطه در کنار نوشته و پرچم	
معانی بینابین (صریح-ضمنی)					
یادمان شهدای گمنام ناهارخوران، گرگان، ۱۳۹۰. بنیاد حفظ آثار دفاع مقدس	روایت استقامت دفاع مقدس با نقوش برجسته و کهن الگوی استلایی		آرامگاه نادرشاه افشار، مشهد، ۱۳۴۲، معمار: هوشنگ سیحون	نمایش اقتدار با بافت خشن سنگ و بتن (بروتالیسم) در کنار مجسمه مرتفع رئال	
معانی ضمنی					
آرامگاه کمال‌الملک، نیشابور ۱۳۴۲، معمار: هوشنگ سیحون	خلاقیت در ترکیب دو فرم چهار طاقی با اجرای کاشیکاری بر فراز مرقد- فضای درون و فضای بیرون در ترکیب با پارک		باغ یادمانی باغ بلند، بلوار چمران، شیراز، ۱۳۷۰، معمار: مهرداد ایروانیان	روایت انتزاعی فصول سال و مراحل زندگی در فضای تفریحی- تجربه فضای روایی در تلفیق با متن زندگی روزانه	

جدول اشاره شده است (جدول ۴).

نتیجه‌گیری

با توجه به گونه‌های فیزیکی و غیرفیزیکی و نیز گرایش‌های مادی-غیرمادی گونه‌شناسی، مناظر یادمانی معاصر در ایران بر اساس سه دسته کلی گونه‌های کالبدی بر اساس معنای صریح، گونه‌های روایی در راستای معنای ضمنی و گونه‌های کهن‌الگویی متناظر با معانی بینابین (صریح-ضمنی) تفکیک گردید.

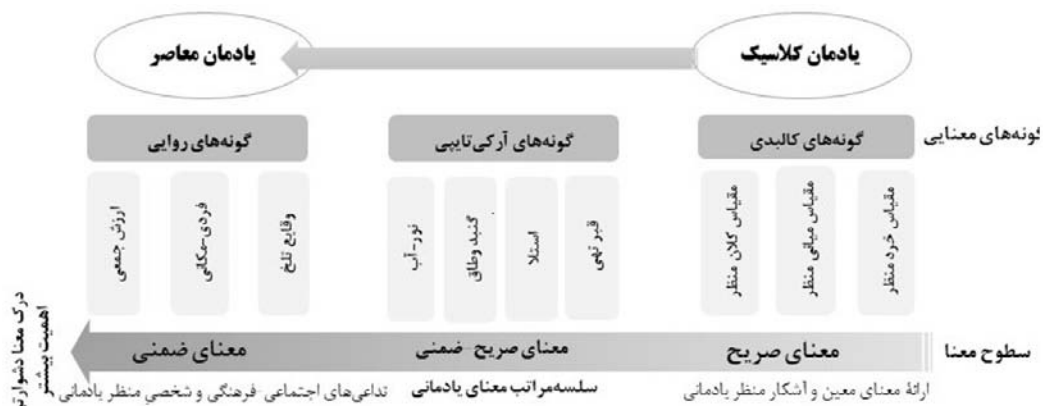
با نظر به ضرورت کشف معنا از طرف مخاطبین یادمان‌ها در مناظر (ضد)یادمانی معاصر و همچنین تفاوت ثبات معنا در یادمان‌های کلاسیک و ماهیت سیال معنا در (ضد-)یادمان‌های معاصر، پژوهش حاضر درصدد گونه‌شناسی مناظر یادمانی معاصر ایران بوده، به طوریکه با تفکیک لایه‌های ریخت‌شناسانه از طریق بررسی معانی آنی، شناخت لایه‌های محتوایی با مطالعه معنای محتوایی و بررسی لایه‌های مادی-غیرمادی با معانی بینابین آنی-ضمنی، زمینه‌ساز مطالعات آتی

نامی ایران می‌باشند که در محدوده سال‌های ۱۳۴۰-۱۳۵۵ شمسی با مضمون روایت شخصیت فرد آرمیده به عنوان یادمانی مقبره‌ای با ایده‌های مفهومی و فرمی از معماری ایران و ترکیبی نوین از فنون بیان نشانه‌ای در نقاط شاخص شهرهای مختلف ایران ساخته شده است. گونه «روایی-وقایع تلخ» روایتگر مظلومیت قربانیان واقعه دردناک بمباران شیمیایی عراق به شهرهای سردشت و مریوان در طول جنگ تحمیلی ۸ ساله می‌باشد که یادمان سردشت به صورت عنصر شاخص ارتفاعی در میانه فلکه ماشین روی شهری بدون قابلیت دسترسی پیاده و یادمان عظیم سنندج با نمایش واقع‌گرا و هنرمندانه پیکره دردکشیده پدری با دو کودک شهیدش بر دست در نقطه شاخص ارتفاعی رو به شهر ساخته شده است.

سطوح معنا در مناظر یادمانی معاصر ایران

در بررسی مناظر یادمانی معاصر ایران، سه سطح معنای صریح، ضمنی و بینابین (صریح-ضمنی) قابل تفکیک می‌باشند که به اختصار در

شکل ۳. گونه‌های معنایی در منظر یادمانی معاصر ایران
Figure 3. Semantic types in the contemporary memorial landscape of Iran

جدول ۵. مقایسه‌ی نقاط قوت و ضعف در گونه‌های مناظر یادمانی معاصر در ایران و پیشنهادات طراحی
Table 5. Comparison of strengths and weaknesses in the types of contemporary memorial landscapes in Iran and design suggestions

گونه معنایی منظر یادمانی	نقاط ضعف	نقاط قوت	پیشنهاد‌های طراحی منظر یادمانی
گونه‌های کالبدی	عمدتاً یادمان حجمی و مجسمه فیگوراتیو سنتی دارای زیبایی‌شناسی عامیانه عدم طراحی فضای قابل ورود در منظر عمدتاً یادمان داخل سایت محدود و فاقد ارتباط با زندگی روزانه شهروندان تکرار فرم‌های آشنای سنتی (طاق)	ترکیب مقیاس انسانی، میانی و کلان یادمان‌ها در شهرها حضور یادمان‌ها به تعداد زیاد در تمام شهرها	ایجاد فضاهایی چندعملکردی با تلفیق فرم و فعالیت ایجاد کانون‌های اجتماعی جهت تعامل مخاطبان با هم و محیط در یادمان بهره‌گیری از فرم‌های انتزاعی برای اجتناب از روایت‌های از پیش آماده بهره‌گیری از بافت مصالح و فتاوری به‌روز و کارآمد با ترکیب عناصر طبیعی و مصنوع
گونه‌های کهن‌الگوی	ترکیب فرمی ابتدایی از نمادهای معماری اسلامی (طاق و گنبد) عمدتاً فاقد طراحی حرفه‌ای آرکی تایپی منظر و با فرم واقع‌گرا شهرها فاقد گونه‌های مسیر قدسی، دایره-مارپیچ که مستلزم حرکت مخاطبان در سایت جهت کشف معنا نبود تأکید بر گونه‌های طبیعی آرکی تایپی همچون درخت کیهانی-باغ و نور-آب	فرم‌های آرکی تایپی همچون طاق و گنبد و پرواز ریشه در فرهنگ مردم ایران	مخاطب‌محوری بادر نظر گرفتن نیازهای ذهنی و فرهنگی مخاطب تقویت خاطره‌انگیزی و هویت فضا از طریق نمادهای آرکی تایپ بومی با طراحی خلاقانه پرهیز از تکرار فرم سنتی طاق و گنبد خلاقیت فرمی و مفهومی در تمام گونه‌های آرکی تایپی
گونه‌های روایی	عدم برقراری ارتباط فعال با مخاطبین اکثراً فاقد منظرپردازی روایی-مفهومی کارکرد نمایشی و مذهبی سطح شهرها فاقد گونه‌های متنوع روایی همچون بلایای طبیعی، مکان‌های شاخص نمادین، آرامستان یادمانی محدود بودن فرم یادمان به حجم مونومنتال و تابلوی مشخصات نبود امکان و محرک ارتباط حسی و حرکتی در منظر یادمانی	تکثر یادمان‌های روایی-ارزشی با موضوعیت جنگ در سطح شهرها انبوه گونه‌های روایی فردی با محوریت شاعران، عارفان و شهیدان مقیاس انسانی	اولویت دادن به حرکت مخاطب در محوطه باز منظر در طراحی یادمان ارتباط معنایی و فرهنگی یادمان با ویژگی‌های جامعه پرهیز از عوام‌گرایی و بناهای تزئینی فاقد ارتباط عمیق با مردم طراحی مشارکتی منظر با نظرسنجی از مخاطب و اجرا توسط متخصص پیوستگی یادمان با زندگی روزانه مردم در فضاهای عمومی بهره‌گیری از وجوه متنوع زندگی معاصر که قابلیت روایت دارد

۱- نقش نویسندگان

بررسی مبانی نظری پژوهش و تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها، تهیه متن دست‌نوشته و ویرایش نهایی توسط فرناز خواجه سعید انجام گرفته‌است. لیدا بلیان و داریوش ستارزاده در خصوص راهنمایی روند پژوهش در انجام تحقیق یاری نمودند.

۲- تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناختی نمادین در گونه‌های مناظر یادمانی معاصر؛ نمونه موردی: مناظر یادمانی فاخر معاصر تبریز» است که به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز ارائه شده است.

۳- تعارض منافع نویسندگان

نویسندگان به‌طور کامل از اخلاق نشر تبعیت کرده و از هرگونه سرقت ادبی، سوء رفتار، جعل داده‌ها و یا ارسال و انتشار دوگانه، پرهیز نموده‌اند و منافعی تجاری در این راستا وجود ندارد و نویسندگان در قبال ارائه اثر خود وجهی دریافت نموده‌اند.

۴- فهرست مراجع

۱. احمدی، فریال؛ صادقی، علی رضا. (۱۳۹۸). بررسی عوامل موثر بر مدیریت بصری دیدها و چشم‌اندازها به سمت ابنیه با ارزش تاریخی - عملکردی (مطالعه موردی: منظر خیابانی آستانه سید علاالدین حسین شیراز). *فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۲۱(۳)، ۲۴۹-۲۶۴.
۲. اسدپور، علی. (۱۳۹۵). از منظر نزاع تا منظر دفاع، مفاهیم و گونه‌های پیوند منظر با جنگ، *مجله علمی ترویجی منظر*، (۳۴)، ۶۰-۶۷.
۳. بانی مسعود، امیر. (۱۳۹۹). *معماری معاصر در ایران از سال ۱۳۰۴ تا کنون*. تهران: ناشر کسری.
۴. بوخر، آن ماری. (۱۳۹۵). منظر جنگ؛ ادراک منظر، استحکامات دفاعی و استتار در زمان جنگ، *مجله منظر*، ۸(۳۴)، ۳۸-۴۹.
۵. پروین، حسین؛ فروش، فهیمه (۱۳۹۵). یادمان شهدای گمنام، بررسی دو رویکرد منظرپردازی در ایران و عراق، *مجله منظر*، (۳۴)، ۹۴-۱۰۷.
۶. حجتی، بابک. (۱۳۸۸). حفاظت از یادمان، *نشریه دانش مرمت و میراث فرهنگی*، ۵(۳)، ۱-۱۰.
۷. حقیقت‌بین، مهدی. (۱۳۹۶). جایگاه نشانه‌ها در تقویت حس مکان در باغ ایرانی. *مجله منظر*، ۹(۴۰)، ۶-۱۵.
۸. حمه جانی، یوسف؛ بایزیدی، قادر و سبحانی، جلیل. (۱۳۹۷). نشانه‌شناسی مراسم آیینی پیر شالیار در منظر فرهنگی هورامان. *مجله باغ نظر*، ۱۵(۶۷)،

جهت بررسی‌های کالبدی-محتوایی از طرف مخاطبین در مواجهه با مناظر یادمانی می‌باشد. یافته‌ها بیانگر آن است که در گونه‌شناسی مناظر یادمانی معاصر ایران گونه‌های کالبدی شامل «گونه‌های مقیاس کلان، مقیاس میانی و مقیاس خرد»، گونه‌های آرکی‌تایپی دربرگیرنده «گونه‌های نور-آب، گنبدو طاق، قبرتهپی و استلا» و گونه‌های روایی حامل «گونه‌های روایی-ارزشی جمعی، روایی-مکانی و روایی-فردی» می‌باشد (شکل ۳).

مناظر یادمانی به عنوان یکی از فضاها شهری جمعی که حامل معنا بوده و یادآور خاطره‌ای از دوره گذشته برای حال و آینده می‌باشد، همه ابعاد عینی و ذهنی یک عنصر شهری را در خود دارد. عمده مناظر یادمانی معاصر در فضاها شهری ایران، مربوط به مناظر یادمانی دفاع مقدس (جنگ و شهادت)، مناظر یادمانی آرامگاهی مشاهیر و نیز شمار محدودی مناظر یادمانی مفهومی و برخی نمونه‌های دیگر می‌گردد که طبق جدول ۵ براساس نکات قوت و ضعف آن‌ها، خلاصه‌ای از پیشنهادات طراحی منظر در گونه‌های کالبدی، کهن‌الگویی و روایی بررسی و ارائه شده است. گونه‌شناسی معنایی فوق که با ماهیتی درهم‌آمیخته از مادیت و مفاهیم است فراتر از گونه‌شناسی صرفاً کالبدی اشاره شده در معدود پژوهش‌های خارجی بوده و با تأکید بر مناظر یادمانی یک سده اخیر در ایران می‌باشد. لذا پژوهش حاضر منبعی اولیه برای تحقیقات آتی در زمینه منظر یادمانی معاصر ایران خواهد می‌باشد.

۵- پی‌نوشت‌ها

1. Dark Tourism
2. Invisible
3. Anti-Phallic
4. Phallic Or Monumental
5. Allegorical
6. Evolving
۷. واژه «Monument» اغلب به جای کلمه «Memorial» نیز جایگزین می‌گردد.
8. Monumental
9. Counter-Monument
10. Young j. E.
۱۱. معنای اصلی یادمان بر روی سنگ حک نشده است، احتمالاً معنای اولیه به مرور زمان کاملاً متفاوت از قبل، غیرمنتظره و یا بی‌ارزش و خالی از توجه واقع شود (Bellentani & Panico, 2016).

- ۳۰-۱۷. صاحب‌نظران رشته‌های مختلف. *مجله باغ‌نظر*، ۱۴(۴۷)، ۱۷-۲۸.
۹. خواجه سعید، فرناز؛ بیلان اصل، لیدا؛ ستارزاده، داریوش. (۱۴۰۰). گونه‌شناسی منظر یادمانی معاصر با رویکرد نشانه‌شناختی پیرس. *مجله منظر*، ۱۳(۵۶)، ۴۴-۵۷.
۱۰. ذکاوت، کامران. (۱۳۸۵). چارچوب استراتژیک مدیریت بصری شهر، *نشریه آبادی*، (۵۳).
۱۱. ریسمانی، امین؛ نصر، طاهره. (۱۳۹۳). شناسایی مبادی بصری فرم در کالبد معماری آرامگاهی معاصر ایران. *مجموعه مقالات اولین کنفرانس سراسری توسعه محوری مهندسی عمران، معماری، برق و مکانیک ایران*، گرگان.
۱۲. سرمستانی، محمد، فروتن، منوچهر، طهوری، نیر. (۱۳۹۷). آفرینش شاعرانه در فضای شهری؛ واکاوی نشانه شناختی فضای شهری با بلند شیراز. *مجله هویت شهر*، ۱۲(۲)، ۶۷-۷۸.
۱۳. ضرغامی، اسماعیل، قاسمی، سید سهراب و بهرامی دوست، پیمان. (۱۳۹۳). تبیین دیدگاه‌های طراحی یادمان‌های شهدای دفاع مقدس و مقایسه مشاهیر ایران. *مجموعه مقالات اولین کنگره بین‌المللی اقیه‌های جدید در معماری و شهرسازی*. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
۱۴. طاهری سرمد، فائزه، عینی‌فر، علیرضا و شاهچراغی، آزاده. (۱۳۹۸). مقایسه‌ی تطبیقی گونه‌شناسی سازمان فضایی و عناصر کالبدی دوره‌های قاجار و پهلوی خانه‌های سنتی شهر کرمانشاه. *مجله پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران*، ۹(۲۳): ۱۴۹-۱۶۸.
۱۵. عادلوند، پدیده. (۱۳۹۵). جنگ و مجسمه‌های شهری تهران؛ از واقعیت عینی تا امر ذهنی. *مجله منظر*، ۸(۳۴)، ۸۲-۹۳.
۱۶. فرضیان، محمد، حجت، عیسی. (۱۳۹۲). تأملی بر مبانی نظری طراحی سه یادمان دفاع مقدس. *مجله صفا*، ۲۳(۱)، ۳۱-۵۰.
۱۷. قبادیان، وحید (۱۳۹۹). *سبک‌شناسی و مبانی نظری در معماری معاصر ایران*. تهران: نشر علم معمار.
۱۸. قره بگلو، مینو؛ نژادابراهیمی، احد و جاویدمهر، ملیحه. (۱۳۹۵). شناسایی معیارهای طراحی منظر شهری با رویکرد پاسخ دهی محیطی (نمونه موردی: سرای محله جمالزاده). *مجله هفت شهر*، ۴(۵۵ و ۵۶)، ۱۰۳-۱۱۷.
۱۹. کاظمی، علی؛ بهزادفر، مصطفی (۱۳۹۲). بازشناسی نظام معانی محیطی در محیطهای تاریخی با تأکید بر تحولات اجتماعی مخاطبان مطالعه موردی: محله صیقلان رشت. *فصلنامه مطالعات شهری*، ۲(۶)، ۷۵-۸۷.
۲۰. کیانی، مصطفی؛ یاری، احمد. (۱۳۸۶). یادمان‌های جنگ، نمادهای فرهنگی. *مجله آبادی*، (۵۸): ۱۸-۲۷.
۲۱. گلابچی، محمود و زینالی فرید، آیدا. (۱۳۹۸). *معماری آرکی‌تاییبی (کهن‌الگوی)*. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۲. ماهان، امین؛ منصور، سیدامیر. (۱۳۹۶). مفهوم منظر با تأکید بر نظر
29. Bellentani, F. & Panico, M. (2016). The meanings of monuments and memorials: toward a semiotic approach, *punctum*, 2(1), 28-46.
30. Bradshaw, S. & Storm, I. (2013). Archetypes, symbols and the apprehension of meaning, *international journal of jungian studies*, 5(2), 154-176,
31. Hay, I., Hughes, A., & Tutton, M. (2004). Monuments, memory and marginalisation in ade laide's prince henry gardens. *Geografiska annaler*, 86 (b/3), 201-216.
32. Jung, c.g. (1936). *The concept of the collective unconscious*. In *collected works*, vol. 9i. London: routledge & kegan paul.
33. Kužnik, L. (2015). Typology of dark tourism heritage with it's implications on slovenian future dark tourism products. *Rsc*, 7(3).
34. Mohammad, O. (2016). *The contemporary memorial landscape: How to convey meaning through design. A study based on cases from London and Palestine*. PHD thesis. Edinburgh School of Architecture and Landscape: Architecture University of Edinburgh.
35. Olszewska, a. A., marques, p. F., ryan, r. L., & barbosa, f. (2016). What makes a landscape contemplative?, *environment*

and planning b: urban analytics and city science, 45(1), 7–25.

36. Stevens, Q., & Franck, K. A. (2016). *Memorials as spaces of engagement : design, use and meaning*, routledge, taylor & francis, New York and London.

37. Tanovic, S. (2015). *Memory in architecture: contemporary memorial projects and their predecessors*, unpublished master's

thesis of science architecture, technische universiteit delft, university of sarajevo.

38. Young j. E. (1992). The counter-monument: memory against itself in germany today. *Critical inquiry*, 18(2), 267–296.

© 2023 by author(s); Published by Science and Research Branch Islamic Azad University, This work for open access publication is under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0). (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Investigating Semantic Types in the Contemporary Monumental Landscape

(Case Study: Monumental Landscapes of the Recent Century in Iran)

Farnaz Khajeh-Saeed, Ph.D. Candidate, Department of Art & Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran
Lida Balilan Asl*, Associate Professor, Department of Art & Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
Dariush Sattarzadeh, Associate Professor, Department of Art & Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

Abstract

Modern international approaches in the landscape design of contemporary monuments as memorial sites of human memory have a specialized landscape design in urban public spaces, which requires comprehensive studies in the memorial landscape of Iran. The main question of the research is: "What are the semantic types of the contemporary memorial landscape of Iran?". Therefore, the current research aims to develop a typology model of the explicit and implicit meanings of the contemporary monumental landscape, which has been tested in the study sample of the recent centenary memorial landscapes of Iran. The present qualitative research, using a comparative analytical method, develops a conceptual model of the contemporary Iranian memorial landscape typology, which tries to achieve the morphological types of the objective landscape and the content types of the subjective landscape in the representative samples of the contemporary Iranian memorial landscape. Based on this, the explicit meanings of the objective landscapes have been studied through "physical types of monuments", the implicit meanings of the subjective landscapes through "narrative types of memories", as well as the explicit-implicit meanings with "archetypal types of monuments". In order to form the proposed hypothetical model, the types were classified based on the Theoretical studies, and for testing the hypothesis, each extracted type and sub-types were analyzed by random selection of 2 case studies of the memorial landscape of the recent century in Iran. In the section of samples to increase the reliability and validity of the research, the case studies were selected in the first stage by the researcher with the tool of observation and review of texts and in the next step through interviews with experts, which three experts in the field of landscape architecture and three experts in the field of landscape architecture reviewed the resulting classification and the desired corrections were applied. The findings indicate that in the typology of contemporary monumental landscapes of Iran, physical types include "macro-scale, medium-scale, and small-scale urban types", narrative types carrying "collective value-narrative, spatial-narrative, and individual-narrative" and archetypal types including "light-water, arch-dome, grave and Stella" which by examining their strengths and weaknesses, the following suggestions have been made for landscape design in the desired types: using the symbolism and social symbols of that society, audience-oriented and considering his role and needs, avoiding the construction of decorative monuments without deep connection with people, combining the work with daily life in public spaces, , Using abstract forms to avoid the representation of pre-prepared narratives, opening the way for free interpretation for different and even contradictory perceptions of memorial space users, avoiding populism in designing a form with the participation of the audience and execution by experts. Considering the necessity of discovering the meaning from the audience of monuments in contemporary counter-monumental landscapes, the current research with a semantic typology in the contemporary memorial landscapes of Iran lays the groundwork for future studies for physical-content investigations on the part of the audience in the face of the memorial landscapes.

Keywords: Typology, Iranian contemporary counter-monumental landscape, Memorial, Meaning.

* Corresponding Author Email: Lida-Balilan@iaut.ac.ir